

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

4-2022

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.Shermuhammadov

Xalq ardog'idagi til - mangu barhayot.....	6
--	---

PEDAGOGIKA

T.Egamberdiyeva, O.Ashurova

Bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarining ekoestetik madaniyatini rivojlantirishning tahliliy omillari.	9
---	---

U.Maqsudov, R.Rahmonova

Ommaviy axborot vositalari mediasavodxonlik kompetensiyalarini shakllantirish obyekti sifatida.....	12
---	----

M.Suyunova

Pedagogik tadqiqotlarning o'ziga xos xususiyatlari va uni tashkil etish tamoyillari.....	17
--	----

N.Saidova, B.Abdullayeva

Bo'lajak boshlangich sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishni modeli	20
---	----

X.Tojiboyeva

O'smir yoshdagi o'quvchilarda gender o'z-o'zini anglash ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari.....	24
--	----

A.Kalliyev

Ijodkor talabalar bilan ishlashda pedagoglik mahorati va usullar	27
--	----

I.Usmonaliyev

Tarixiy tafakkur orqali bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash omillari usullarini pedagogik taxlili.....	32
--	----

FALSAFA, SIYOSAT

A.Yuldashov

O'zbekistonda intellektual mulk huquqi muhofazasini ta'minlashda ta'limning ahamiyati.....	37
--	----

Q.Aliqulov

Innovatsion va transformatsion o'zgarishlarning yoshlar iqtisodiy faolligiga ta'siri	41
--	----

TARIH

X.Boymirzayev, Z.Jobborov

Sovet hukumatida 20-30 yillarda amalga oshirilgan targ'ibot-tashviqot ishlari tarixidan.....	46
--	----

X.Mamajonov

Amir Temur davlati va oltin o'rda o'rtasidagi manfaatlar to'qnashuvi va diplomatik aloqalarning boshlanishi.....	49
--	----

A.Aloxunov, A.Mamasiddiqov

Farg'ona vodiysidagi dalvarzin yodgorligining mudofaa tizimi xususida	53
---	----

A.Abduxalimov

Vodiy viloyatlari qishloq aholisining ijtimoiy jihatdan muhofaza qilinishi	57
--	----

I.Yusupov

O'zbekistonda hududiy telekanallarning tashkil etilishi va rivojlanish tarixi	62
---	----

I.Turdiyev

Jizzax vohasi aholisining oila va nikoh bilan bog'liq an'analar va Marosimlari	67
--	----

Liang Yun, Xi Tongyuan, Ra'nogul Yusuf, N.Kambarov

O'zbekistonning Samarqand shahridagi Sazagan yodgorligining M11 qabrida olib borilgan qazuv tadqiqotining hisoboti	70
--	----

ADABIYOTSHUNOSLIK

L.Axmadaliyev

Po'latjon Qayyumiy zamondoshlari xotirasida	85
---	----

VODIY VILOYATLARI QISHLOQ AHOLISINING IJTIMOY JIHATDAN MUHOFAZA QILINISHI

ЗАЩИТА СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ ДОЛИННЫХ РАЙОНОВ ОТ СОЦИАЛЬНОГО АСПЕКТА

PROTECTION OF THE VILLAGE POPULATION OF THE VALLEY REGIONS FROM THE SOCIAL ASPECT

Abduxalimov Abduraxmon Abdumo'minovich¹¹Abduxalimov Abduraxmon Abdumo'minovich

– Andijon davlat tibbiyot instituti, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

Annotatsiya

Maqolada vodiylar viloyatlari qishloqlarining ijtimoiy-iqtisodiy hayotida aholini ijtimoiy himoya qilish, turmush sharoitini yaxshilash, ularga moddiy ko'mak berish, ijtimoiy nafaqa va pensiyalar bilan o'z vaqtida ta'minlash masalalari yoritilgan.

Аннотация

В статье освещены вопросы социальной защиты населения, улучшения жилищных условий, обеспечения их материальной поддержкой, своевременного предоставления социальных пособий и пенсий в социально-экономической жизни сел долинных районов.

Abstract

In the article, the issues of social protection of the population, improvement of living conditions, providing them with material support, timely provision of social benefits and pensions in the socio-economic life of the villages of the valley regions are covered.

Kalit so'zlar: Farg'ona vodiysi, qishloq aholisi, ijtimoiy himoya, ijtimoiy nafaqa va pensiyalar.

Ключевые слова: Ферганская долина, сельское население, социальная защита, социальные пособия и пенсии.

Key words: Ferghana Valley, rural population, social protection, social benefits and pensions.

KIRISH

Ma'lumki, mamlakatning boshqa hududlari orasida Farg'ona vodiysi qulay tabiiy-geografik sharoiti hamda mo'tadil iqlimi bilan ajralib turadi. XX asr oxiri–XXI asr boshlariga kelib Farg'ona vodiysi viloyatlarida shakllangan ijtimoiy-demografik xususiyatlarda bu yaqqol namoyon bo'ldi.

O'zbekistonda bozor munosabatlarini joriy etishdan avval aholini ijtimoiy himoyalash chora-tadbirlari ko'rildi. Bu hukumat tomonidan amalga oshirilgan aholining ijtimoiy muhofazaga muhtoj qatlamlarini himoya qilish bo'yicha chora-tadbirlarda o'z ifodasini topdi. Bozor munosabatlariga o'tishni jadallashtirish davrida faol ijtimoiy siyosatning eng muhim vazifalar qatoriga qo'yilishi bir qancha omillar bilan bog'liq bo'ldi.

Birinchidan, mamlakatda bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida aholi jon boshiga to'g'ri keladigan real daromad, o'rtacha oylik ish haqi va pensiyalar, oziq-ovqat mahsulotlari, pulli xizmat va uy-joy maydoni jihatidan sobiq Ittifoq bo'yicha eng so'nggi o'rinlardan birida edi. Ikkinchidan, bozor islohotlarining dastlabki bosqichida aholining ommaviy ravishda qashshoqlashishiga, umumiy ishsizlikka yo'l qo'ymaslikdan iborat ijtimoiy himoya mexanizmini takomillashtirishga erishishdan iborat bo'lgan.

Mamlakatda amalga oshirilib kelayotgan aholini ijtimoiy himoya qilish masalasi, birinchidan, fuqarolar huquqlarining Konstitutsiya va qonunlar bilan kafolatlanganligi, ikkinchidan, aholining o'zini o'zi himoya qilish salohiyatini faollashtirish uchun sharoitlar va amaliy mexanizmi, uchinchidan, ob'ektiv sharoitlar oqibatida bozor munosabatlarida faol ishtirok etishga imkoniyati bo'lmagan aholining ayrim tabaqalari va toifalarini aniq ko'zlab, manzilli himoya qilishga yo'naltirildi. 1991 - 1996 yillar mobaynida eng kam ish haqi va pensiyalardan soliq olinmagan.

Respublikada ijtimoiy himoyaning huquqiy muhiti yaratilib, ijtimoiy himoya tamoyillari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida kafolatlandi hamda sohaga oid qonunlarda o'z aksini topdi.

Birinchidan, eng kam ish haqi va boshqa to'lovlar narh-navo o'zgarishi bilan bog'lab olib borildi hamda aholi turmush darajasining keskin pasayib ketishiga yo'l qo'yilmadi.

Ijtimoiy himoyaning ikkinchi yo'nalishi – qishloq ho'jaligi mollarini yetishtirish va qayta ishlash orqali oziq-ovqat mahsulotlari iste'mol qilishni ko'paytirishdan iborat bo'ldi.

Uchinchi yo'nalish – kam ta'minlangan aholini ijtimoiy himoyalash chora-tadbirlarida namoyon bo'lib, unda asosan, kam ta'minlangan, ijtimoiy himoyaga muhtoj, nogiron va ko'p bolali kam daromadli oilalar, ishsiz fuqarolar hamda o'quvchi yoshlar himoya qilib borildi.

Ushbu davrdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish va aholini ijtimoiy ko'llab-quvvatlash borasida 1994 yil 1 iyulda tasdiqlangan «O'zbekiston Respublikasi fuqarolarning davlat pensiya ta'minoti to'g'risida»gi Qonun ham alohida ahamiyatga ega bo'lgan. Unda ko'p bolali onalar imtiyozli ravishda 50 yoshda pensiyaga chiqishi, bolasi 3 yoshga to'lgunga qadar bo'lgan davr uchun ishlagan yoki ishlamagan davridan qat'i nazar unga ish staji hisoblanishi belgilab qo'yilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Bu davrda onalik va bolalikni ijtimoiy muhofaza qilishga ham e'tibor qaratilib, 16 yoshgacha bo'lgan bolalarga beriladigan oylik nafaqa barcha farzandli onalarga ularning daromadlaridan qat'i nazar joriy etilgan. Shu bilan birga chaqaloq ikki yoshga to'lguncha uning parvarishi bilan band onalarga ham eng kam ish haqining 20 foiz miqdoridagi nafaqa puli to'langan.

1992-yili shu maqsadlarda 27 million 57 ming 333 so'm mablag' sarflangan bo'lsa, 1996 yilga kelib pensiya va ijtimoiy nafaqa oluvchilar soni 241 ming 593 nafarga yoki 1995 yilga nisbatan 9 ming 344 kishiga (ishlayotgan pensionerlar bilan birgalikda) ko'payganligini ko'rish mumkin. Qishloq fuqarolar yig'inlariga kam ta'minlangan oilalarga moddiy yordam berish maqsadida viloyat moliya boshqarmasi tomonidan bank muassasalariga 25 mln 624 ming so'm harajat qilish belgilangan bo'lsa-da, moliya bo'limlari tomonidan Buloqboshi, Izboskan va Komsomolobod (hozirgi Ulug'nor) tumanlariga budjetdan ajratilgan mablag'lar bank muassasalariga qarorda belgilangan muddatdan kech yetkazib berilgan.

Ijtimoiy himoya bo'yicha qaror ijrosi yuzasidan Namangan viloyatidagi 918 ta mahalla uchun jamg'arma bankida maxsus hisob raqami ochilib, moddiy yordam tayinlash haqida ariza bilan maxsus komissiyaga murojaat qilgan 39 ming 95 nafar fuqarolardan 35 ming 49 nafariga mahalla fuqarolar yig'ini (bundan keyingi o'rinlarda – MFY) tomonidan moddiy yordam tayinlangan.

Farg'ona viloyatida farmon va qaror talablarini amalda bajarish uchun shahar va tumanlardagi jamg'arma banklar MFYlar bilan birgalikda 1994 yil 13 dekabr holatiga asosan 428 maxsus hisob varaqasi olgan. Bu hisob varaqalariga 1994 yilning oktabr, noyabr va dekabr oylari uchun 32 mln 847 ming so'm mablag' tushgan. Ro'yxat bo'yicha bunday fuqarolar soni 102 ming 702 nafar bo'lib, ularga ajratilgan moddiy yordam 20 mln 910,7 ming so'mni tashkil etgan.

Mustaqillik yillarida zaxiralar va imkoniyatlarni hisobga olgan holda, aholini ijtimoiy himoya qilishning mohiyatan yangi mexanizmi yaratildi, aholini ijtimoiy himoyalash va qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari ham o'zgarib bordi. Barcha nafaqalar va moddiy yordam faqat oila orqali ko'rsatiladigan bo'ldi.

Ularni asosan kam ta'minlangan oilalar, keksalar va bolalar ola boshladilar. Aholining turli qatlamlariga qat'i tabaqalashtirilgan tarzda yondashilganlik ijtimoiy himoya yangi tizimining eng muhim xususiyatidir. Avvalo, aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga doir 1991 yildayoq «O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni, «Kam ta'minlangan oilalarni ijtimoiy himoyalashni kuchaytirishga oid tadbirlar to'g'risida»gi Prezident Farmoni, «Davlat pensiya ta'minoti to'g'risida»gi, «Aholini ish bilan ta'minlash to'g'risida»gi, «Aholi sog'ligini saqlash to'g'risida»gi, «Turli sohalar xodimlarining ijtimoiy muhofazasini ta'minlash to'g'risida»gi, «Yolg'iz keksalar, nogironlar va pensionerlarning ijtimoiy muhofazasini kuchaytirish to'g'risida»gi, «Aholini ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini aniq yo'naltirilgan tarzda qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish to'g'risida»gi Farmon va boshqa bir qancha me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Masalan, Andijon viloyatida 1997 yilning 9 oyi mobaynida aholini ijtimoiy muhofaza qilish masalalariga mahalliy budjet mablag'laridan 1,6 mlrd so'm sarflanib, kam ta'minlangan, yordamga muhtoj oilalarga 88 mln so'm nafaqa pullari berilgan.

Bu davrda Farg'ona viloyatida 4 ming 15 nafar ro'yxatga olingan yakka-yolg'iz fuqarolarning 3 ming 78 nafari ijtimoiy himoyaga olingan. Turli toifadagi pensioner-nogironlar, ko'p bolali oilalarga 4 ming 963 ta kvartira bepul xususiylashtirilib berilgan. Ular kommunal xizmatlardan ozod etilgan

TARIX

hamda jamoat transportlarida bepul yurishlari uchun imtiyozlar yaratilgan.

2002-yil 25-yanvardagi «Aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini aniq yo'naltirilgan tarzda qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish to'g'risida»gi Farmon esa ijtimoiy himoya siyosatining navbatdagi qonuniy ifodasi bo'ldi. Unga ko'ra, bolasi ikki yoshga to'lgunga qadar uni parvarish qilish bo'yicha ishlamaydigan onalarga beriladigan oylik nafaqalar miqdori 2002-yil 1-fevralidan boshlab eng kam ish haqining 170 foizi, 2003-yilning 1 yanvaridan boshlab esa eng kam ish haqining 200 foizi miqdorida belgilandi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Aholini ijtimoiy himoyalashni yaxshilash, uning samarasini ko'tarishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish, iste'mol bozorini mustahkamlash natijasida islohotlarning boshlang'ich bosqichidayoq aholi turmush darajasini saqlab qolish va uning keskin pasayib ketishiga yo'l qo'ymaslik imkoni yaratildi. Umr ko'rish darajasi uzaydi, go'daklar o'limi va jinoyatchilik kamaydi. Ijtimoiy himoya borasida yuz bergan sezilarli o'zgarishlar natijasida Namangan viloyatida 1994-yilda aholining o'rtacha umr ko'rish ko'rsatkichi 69,5 yosh bo'lgan bo'lsa, 2004-yilga kelib 71,8 yoshga to'g'ri kelgan yoki 2-3 yilga ko'paygan, shu jumladan, erkaklarning yoshi 67,2 yoshdan 70,0 yoshga, ayollarniki esa 71,7 yoshdan 73,7 yoshga uzaygan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2011-yil 8-sentabrdagi «Davlat pensiyalarini tayinlash va to'lash tartibini yanada takomillashtirishga yo'naltirilgan normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida»gi Qaroriga asosan, umumiy kasallik oqibatida nogironlik pensiyasini tayinlash nogironlik boshlangan vaqtga nisbatan quyidagicha ish staji mavjud bo'lganda tayinlanishi belgilandi.

1-jadval

Nogironlik pensiyasini tayinlanishi

Yosh	Ish staji (yillarda)
20 yoshdan 23 yoshga yetgunga qadar	2
23 yoshdan 26 yoshga yetgunga qadar	3
26 yoshdan 31 yoshga yetgunga qadar	5
31 yoshdan 36 yoshga yetgunga qadar	7
36 yoshdan 41 yoshga yetgunga qadar	9
41 yoshdan 46 yoshga yetgunga qadar	11
46 yoshdan 51 yoshga yetgunga qadar	14
51 yoshdan 56 yoshga yetgunga qadar	17
56 yosh va undan katta yosh	20

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki mazkur qarorning qabul qilinishi ijtimoiy himoya borasidagi amalga oshirilgan ishlarning amaliy ifodasi bo'lgan.

Hududlar bo'yicha pensionerlarga tayinlangan o'rtacha oylik pensiya miqdorini tahlil qilsak, 2010 yilda respublikada 274 ming so'mni tashkil etgan bo'lsa bu ko'rsatkich Andijon viloyatida 244 ming, Namangan viloyatida 241 ming va Farg'ona viloyatida 249 ming 100 so'mni tashkil etgan. 2015 yilda esa 438 ming 200 so'm respublikada, 378 ming 500 so'm Andijon viloyatida, 381 ming 100 so'm Namangan viloyatida hamda 395 ming 600 so'm Farg'ona viloyatida bo'lsa, 2020 yilga kelib respublikada 733 ming 200 so'mga, Andijonda 618 ming 300 so'mga, Namangan viloyatida 627 ming 800 so'mga va Farg'ona viloyatida esa 654 ming 500 so'mga ortganini quyidagi 2-jadval asosida tahlil qilish mumkin.

2-jadval

Hududlar bo'yicha pensionerlarga tayinlangan o'rtacha oylik pensiya miqdori (yil oxiriga, ming so'm)

Hudud	2010	2015	2020
O'zbekiston	274.0	438.2	733.2

Respublikasi			
Andijon viloyati	244.0	378.5	618.3
Namangan viloyati	241.0	381.1	627.8
Farg'ona viloyati	249.1	395.6	654.5

3-jadval

Pensiya va ijtimoiy nafaqa oluvchi shaxslarning hududlar bo'yicha soni
(yil oxiriga, ming kishi)

Hudud	2000	2010	2020
O'zbekiston Respublikasi	3 087	3 265.8	3 878.4
Andijon viloyati	288	290.9	358.0
Namangan viloyati	220.1	249.3	298.9
Farg'ona viloyati	347.4	369.5	442.9

Pensiya va ijtimoiy nafaqa oluvchi shaxslarning hududlar bo'yicha tahlil qilsak, 2000-yilda har 10 ming kishidan 3 ming 87 nafari respublika bo'yicha ijtimoiy nafaqa va pensiya bilan ta'minlangan bo'lsa 2020-yilga kelib bu ko'rsatkich, 3 ming 878 nafarga ortgan. Bu raqamlar Andijon viloyatida 288 ming nafardan 358 ming nafarga, Namangan viloyatida 220 ming 100 nafardan 298 ming 900 nafarga hamda Farg'ona viloyatida 374 ming 400 nafardan 442 ming 900 nafarga ortganini 3-jadval orqali ko'rish mumkin.

So'nggi yillarda hukumat tomonidan ijtimoiy himoya borasidagi ishlarni davom ettirishga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, bu borada eng kam oylik ish haqi budjet tashkilotlarida ham, xo'jalik yurituvchi sub'ektlarda ham barqaror holatga keltirildi. O'rtacha ish haqi miqdori, pensiya, stipendiya va ijtimoiy nafaqalar hajmi bosqichma-bosqich ko'paytirildi. Misol uchun, 2019-yilning o'zida nogironligi bo'lgan shaxslarga 2 trillion 600 milliard so'm miqdorida pensiya va ijtimoiy nafaqalar to'langan. Shuningdek, nafaqaga chiqib ishlayotganlarga ularning pensiyasi to'liq to'lanib, ijtimoiy yordamga muhtoj hamda ehtiyojmand fuqarolarga nafaqa miqdori 2 barobar ko'paytirilgan.

Xalqimiz farovonligini oshirish maqsadida «Har bir oila – tadbirkor», «Yoshlar – kelajagimiz», «Obod qishloq», «Obod mahalla» va «Tomorqani rivojlantirish» kabi dasturlar qabul qilindi. Kambag'allik ko'p yillar yurtimizda yopiq mavzu bo'lib keldi. 2020-yil 24-yanvar kuni davlat rahbarining Oliy Majlisga yo'llagan Murojaatnomasida bu haqda ochiq-oydin gapirib, mamlakat tarixida birinchi marta kambag'allikni qisqartirish hukumat oldida turgan ustuvor vazifa sifatida belgilandi. 2020-yil boshidagi «dastlabki hisob-kitoblarga ko'ra, mamlakatimiz aholisining 12-15 foiz yoki 4-5 millioni kambag'al bo'lib, ularning bir kunlik daromadi 10-13 ming so'mdan oshmasligi», Prezident tomonidan ta'kidlandi.

Yuqoridagi vazifalardan kelib chiqib, kam ta'minlangan, ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalarni qo'llab-quvvatlash, aholi orasida tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish maqsadida Prezidentning 2020-yil 18-fevraldagi PQ-4602-son Qarori va PF-5938-son Farmoni asosida Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi tashkil etildi hamda vazirlik tizimida hal etilishi lozim bo'lgan muhim masalalar belgilab berildi. Dolzarb vazifaga aylangan aholi bandligini ta'minlash, kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlash hamda ijtimoiy himoyasini ta'minlash masalasi davlat siyosatining bosh yo'nalishi ekanini ko'rsatdi.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbekistonda, qolaversa, Farg'ona vodiysi viloyatlarida ijtimoiy himoyaning mutlaqo yangi zamonaviy tizimi shakllantirildi. Bu tizim o'z navbatida aholining muhtoj qatlamlarini ijtimoiy jihatdan muhofaza qilishni nazarda tutgan. Shu boisdan ham barcha bolali oilalar uchun yagona nafaqa joriy etildi. Bunday yordam ko'rsatishga yo'naltirilgan ishlarning, eng avvalo, mahalla fuqarolar yig'inlari tomonidan muntazam tarzda amalga oshirilishi belgilab qo'yildi.

TARIX

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. 1-jild. – Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2018. – bet 121.
2. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – Toshkent: O'zbekiston, 2018. – bet 29.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi // Xalq so'zi, 2020 yil 25 yanvar. (Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis // Xalq sozi, January 25, 2020.)
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev raisligida 2020 yil 27 fevral kuni tadbirkorlikni rivojlantirish orqali kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan chora-tadbirlar bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishi // Xalq so'zi, 2020 yil 28 fevral. (Video selector meeting on measures aimed at reducing poverty through the development of entrepreneurship, chaired by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoev on February 27, 2020 // Xalq sozi, February 28, 2020.)
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. O'zbekiston Respublikasi mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 19.02.2020 y., 07/20/4602/0186- son). (Decree President of the Republic of Uzbekistan On the organization of the activities of the Ministry to support mahalla and family of the Republic of Uzbekistan. (National Database of Legislation, 02/19/2020, No. 07/20/4602/0186))
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 19.02.2020 y., 06/20/5938/0187- Son; 04.03.2020 y., 06/20/5978/0393- son) (Decree President of the Republic of Uzbekistan On measures to improve the socio-spiritual atmosphere in society, further support for the mahalla institution, as well as raising the system of work with families and women to a new level. (National database of legislation, 02/19/2020, No. 06/20/5938/0187; 04/03/2020, No. 06/20/5978/0393))
7. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent: Adolat, 2002. 2- Son, 22-modda; O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. –Toshkent: Adolat, 2011. 37- Son, 377-modda; O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. –Toshkent: Adolat, 2013. 8- Son, 101-modda. (Collection of legal documents of the Republic of Uzbekistan. - Tashkent: Adolat, 2002. Issue 2, Article 22; Collection of legal documents of the Republic of Uzbekistan. -Tashkent: Adolat, 2011. Issue 37, Article 377; Collection of legal documents of the Republic of Uzbekistan. - Tashkent: Adolat, 2013. Issue 8, Article 101.)
8. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasi. www.stat.uz. (The state committee of the republic of Uzbekistan on statistics www.stat.uz.)
9. Temirova Ch.X. O'zbekiston qishloqlari rivojlanishining ijtimoiy-madaniy aspektlari: holati va muammolar. (Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlari misolida., 1991–2008 yy.): Tarix fan. nom. dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2011. – bet 19. (Temirova Ch. Kh. Socio-cultural aspects of rural development of Uzbekistan: situation and problems. (In the case of Kashkadarya and Surkhandarya regions., 1991-2008): History science. name thesis abstract. - Tashkent, 2011. - page 19.)
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi arxivi, 975-fond. (Archives of the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan, Fund 975.)
11. O'zbekiston Milliy arxivi, M. 44-fond. (National Archives of Uzbekistan, Fund M. 44.)
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi arxivi Andijon viloyati bo'limi, 4141-fond. (Archives of the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan, Andijan region department, fund 4141.)
13. Farg'ona viloyati davlat arxivi, 1220-fond. (State archive of Fergana region, fund 1220.)
14. Namangan viloyati davlat arxivi, 980-fond. (State archive of Namangan region, fund 980.)